Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

V. Vedel,

Brøchner og Molbech.

Tilskueren 1902.

BRØCHNER OG MOLBECH

HANS BRØCHNER OG CHR. K. F. MOLBECH. EN BREVVEKSLING UDGIVEN OG INDLEDET AF *H. HØFFDING*

De er fra Halvtresserne og Tresserne disse Breve — tager fat noget før 1848 og slipper op lidt ind i Halvfjerdserne; de tilhører da den vore Fædres Ungdoms- og Manddomstid, som paa det sidste er begyndt at fange de yngres Interesse. Medens den gamle Stortid fra Aarhundredets Begyndelse allerede for længst er staaet op igen fra de døde, har det for Mellemgenerationen fra Aarhundredets Midte ikke kunnet dages til Retfærdighed, saa længe det Hørup-Brandeske Slægtled maatte kæmpe med dens Efterslæt om Magten. Nu først begynder de yngre at faa Raad til og Trang til at yde den Hallske eller den Monradske Politik Retfærdighed, og en Brevveksling som den nu af Prof. Høffding udgivne mellem Brøchner og Molbech — mellem dem, der for de lidt ældre endnu kun staar henholdsvis som det nyes forberedende Johannes Døber og som dets vrantne Antagonist — den vil sagtens ogsaa alene af de yngre ret kunne ses sine ira et studio i ren historisk Belysning som en Hilsen fra Tider, der synes os saa fjerne og dog er vore Fædres.

Den lyder saa langt borte fra — denne Brevsamtale mellem de to Venner, som nu er vakt til Live igen. Aarenes Mærke bærer allerede Brevstilen med dens Fremmedord, dens „sgu“er og „Pokker“ og smaa Pedanterier og Affektationer, — i de første Ungdomsbreve fra Brøchner komplimenteres og kaaseres der endog som hos Carl Bernhard og der er Poul Møllerske Strøtanker om Qvindelig-

hed, i de lidt senere Rejsebreve minder en vis kunstnerisk studentikos Raskhedsjargon nu og da om Chievitz eller P. L. Møller. Forældet synes os naturligvis ogsaa saa meget af Aanden i disse Breve — lige fra den „Romafarer"poesi, hvori de begge lever og aander, til den helt uciviliserede Jødeforagt, som nu og da kan røbe sig hos disse saa dannede Mennesker. Eller hvor underlig filistrøs forekommer os ikke de to Venners Syn paa Ægteskab og Hustru, efter at de begge har maattet lade deres Ungdomskærlighed flyve. „Ved at ofre et Ideal uden Virkelighed," skriver den nygifte Molbech, „har jeg vundet en Virkelighed, som mest af sig selv, kun for en lille Del ved min Hjælp, daglig vokser op mod Idealet. Den Kærligheds Bygning, som jeg — og vel andre ligesaa — i Ungdommen vilde begynde med Taget, den rejser sig nu paa en sikker og virkelig Grundvold, langsomt og lidt efter lidt, men skal vel engang, med Guds Hjælp, naa lige saa højt mod Himlen som min Ungdoms Drømmeslot." Af et utrykt Brev fra 1850 til en anden Ven faar man ogsaa et snurrigt Indtryk af Brøchners Kunststandpunkt: „Man har for nylig ved en Konkurrence i Anledning af Sejren ved Fredericia foretrukket en latterlig Karikatur af Bissen: „Den tapre Landsoldat" for en Thor af Jerichau." — Noget vist snævert smaaligt og stillestaaende kan der overhovedet heller ikke frakendes den hele Brevveksling, naar man følger den gennem de tyve Aar — endda begge Parter havde rejst meget og udvidet deres Synskreds baade i Virkelighedens og Tankens Verden. Fra de som unge spiser sammen i Studenterforeningen og om Søndagen spadserer ud til Josty og Alleenberg, indtil de, efter deres Udenlandsrejser og efter Molbechs Eksil i Kiel, i deres ældre Aar igen begge huses bag samme Volde og kævles med Modstandere paa Universitetet eller i „Dagbladet", — hele Tiden drejer Brevene sig som de samme faa Interesser og Forhold — omhandler de samme Universitetsudsigter, spekulerer i den samme gamle Sibberns eller Hauchs Fratræden, søger Kriegers eller Madvigs Protektion, og uforanderlig beherskes det offentlige Liv af samme Konstellation af Navne: Hall og Monrad, Kierkegaard-Rasm. Nielsen og Grundtvig, medens stadig det slesvigholstenske Spørgsmaal med tilhørende Tyskhad danner Akkompagnementet til Brevvekslingen. I alt dette noget ensformig smaatkreppede Smulvande sender kun det oprivende, skæbnesvangre Krigsaar 1864 for en Stund sine Dønninger ind.

Men til Gengæld ligger der ogsaa en saa stilfuld Kultur, en saa næsten uskyldig Idealitet over de to Venners brevlige Samliv.

Vi er jo vel nok nu til Dags paa en Maade sandere, naturligere, mindre tilgjorte end dengang, — og heri ligger der en skøn Fremgang i Menneskelighed; der kan, og maa nødvendigvis, komme en vis Delthed og tilsyneladende Modsigelse i det personlige Liv, naar man i reflekterende Øjeblikke og med Pennen i Haand lever i et aandeligt Niveau og efter et idealt Skema, som det daglige Livs Praksis dog ikke kan holde sig oppe i. Det er ikke hele deres Væsen, som Brøchner og Molbech vender frem, nøgent og uforbeholdent i deres Breve, der mærkes især i den sidstes Breve hele Tiden en vis konventionel Brevskriver- og ideal Venskabs-tone, som uvilkaarlig anlægges og vedligeholdes; — man fornemmer i Brevene mindre af det veritable Molbechske Temperament og lukkes mindre ind i Brøchners inderste Tankeverden, end man havde ønsket. Maaske var i Grunden ogsaa Forholdet fjernere og tilfældigere imellem dem, end deres Brevstil giver det Udseende af. Men den Idé om Venskab, der fra begges Side bærer Brevvekslingen frem, er ren og skøn. Molbech trænger med sin noget umandige Holdningsløshed altid til at have nogen at udøse sit Mismod for, nogen at støtte sig til i sin Ubestemthed, en overlegen Mandighed at se op til og forholde sig modtagende og hengivende overfor. „Du er dog den eneste Mand," skriver han smukt til Vennen, „jeg i mit Liv har sluttet mig til. Har jeg i vort Samliv faaet mere end jeg har givet, saa regnes det jo ikke saa nøje mellem Venner; en Skælm giver mer end han har. Men hvad jeg har, det vil sige mit bedste og sandeste Indhold, min ublandede Hengivenhed, min Deltagelse i Ve og Vel, det giver jeg nu som altid — og dermed Basta." Brøchner omvendt, som fra ganske ung har staaet paa egne Ben og inderst inde stedse forbliver henvist ene til sig selv, møder med sin antikt filosofiske Venskabsidé og ser det som en Art Menneskelighedspligt at knytte et saadant Forhold. „Endnu er det ikke klart for min Tanke, hvad Venskab er," skriver han som ung, „men jeg føler, at mit Forhold til Dem kan og maa have dette Navn, og jeg glæder mig ved dette Følelsens Mysterium; jeg glæder mig over Følelsens Erfaring, der maaske vil kunne lede mig til Tankens Begriben af det Erfarede." Men fra begges Side behandles Forholdet derfor med en egen respektfuld Omhu og varsom Sky — som en fin og kostelig Ting, der maa holdes i Hævd, og man skulde ikke have let for, i vor mere klumphændede og ugenerte Tid, at finde saa megen hensynsfuld Finfølelse, saa megen Takt og Delikatesse udvist i et Forhold, som dog ingenlunde er et

udvendigt, men tværtimod en sand fortrolig Hengivenhed. Nu til Dags anses jo oftest disse to Ting for uforenelige. Man læse i Brevene, hvordan Molbech bygger Fremtidsfantasier for sin Ven, soler sig i hans Lykke, naar hans eget Liv ligger i Skygge, men alligevel aldrig søger at trænge sig mere ind i Vennens Fortrolighed end denne selv vil, og kun taknemmelig tager imod, naar Brøchner engang aabner sin Tankeverden for ham. Hvor taktfuldt og diskret behandler de ikke ogsaa hinandens Hjerteanliggender; de kender dem, men hentyder kun løst og forbeholdent til dem. Molbech har aldrig villet udspørge Brøchner om hans Forhold til Romerinden, men ventet, til han selv kom og betroede sig; fra da af lever han trofast med i Vennens Forventninger og Planer og er fuld af Raad. Eller hvor kønt — omend han smager lidt vel paa det — skriver ikke Molbech som ældre, da de aabenbart er kommen noget bort fra hinanden, fra Udlandet hjem til Vennen, som har mistet sin Hustru: „Jeg vil hverken nu eller senere trænge mig ind i din ensomme Sorg; men kommer der et Øjeblik, hvori du kan have Lyst til at tale med en Ven, hvis Stemning imod dig er for dybt rodfæstet i en indholdsrig Erindring, til nogen Sinde at forandres, saa kom! Ligger der Maaneder eller Aar imellem, mig skal du finde uforandret og altid i Hjertet glad ved dit Komme, glad ved den Tanke at kunne være om end nok saa lidt for dig, der har været meget for mig."

Molbech viser sig fra den nobleste Side i disse Vennebreve, og hele hans aandelige Fysiognomi tegner sig sjælfuldere og mere sympatisk, end vi ellers kender det. Det skrantende og misfornøjede viser sig her som en egen Epigonfølelse af bristende aandelig Kraft. „Det er det store Spørgsmaal," skriver han „om ikke de Haab, jeg undfanger, altid er saaledes beskafne, at de maa dø i Fødselen, .. at jeg vel kan undfange, men ikke kan føde til Verden, hvad enten dette nu kommer af en organisk Fejl i „Moderen" eller deraf, at disse Haab efter deres Fader „Phantasus" bliver for store, saa de ikke kan komme ud." Og efter Fuldendelsen af sin Danteoversættelse skriver han: „Det er underligt, at jeg egentlig hele mit Liv igennem skal leve af Erindringen. Nu har jeg gravet denne gamle Billedstøtte op af vore italienske Erindringers Jordbund, glattet og filet og pudset den, — nu staar den dér, og saa skal jeg atter til Bunds i Erindringer, ja i Erindringens Erindring i ånden og tredje Led, hvis jeg skal skrive min Faders Levned. Og imidlertid graaner vort Haar, du!, og vi bliver selv snart kun Erindringer om os selv, Erindringer om to Venner, der i 1847 boede i

Via Fratina og laa paa Landet i Olevano". Det er paa disse Stemninger, at Molbech i sine sidste Vers har digtet ægtest og personligst, — Stemninger af „Faldende Blade", af „Husker du", af „Hin tunge Forskel er der paa — mit og min Mesters Spil". Og manglede Molbech end frisk, oprindelig Skaberkraft, var han visselig Ætling af gammel, indlevet Kultur, en fin, æstetisk Begavelse, med en Indviets Ærbødighed og Modtagelighed for al virkelig Aand. Alene Forholdet til Brøchner er nok til at vise, hvilken Idealitet der var i „Ambrosius" Forfatter og „Leonarda"s Censor.

Dog, Brøchners Navn er utvivlsomt det, der især vil drage Læsere til Brevvekslingen. Som vore Gennembrudsmænds filosofiske Lærer staar hans fornemt fremmede Skikkelse jo i Forvejen med en egen Glorie om sig; den romantiseredes yderligere ved Constanzaforholdet, som Brandes' Essay drog frem for Offentligheden (og iøvrigt — viser det sig — idealiserede temmelig stærkt); nu kommer vi den ved de udgivne Breve — der kan suppleres ved talrige uudgivne til andre Venner — først ret ind paa Livet.

Han viser sig som adskillig mindre abstrakt og tung end i sine Skrifter, betydelig mere af et levende Virkelighedsmenneske. Udgaaet af et velstaaende Købmandshjem er han fra ung af ingenlunde uden Sans for Livets Realiteter. „Det gaar mig med Forelskelse som med Forkølelse," skriver han f. Eks., „jeg er udsat for begge Dele, men sveder begge ud igen;" paa sine Rejser er han ogsaa lige saa lidt bange for at give sig i Lag med parisiske Grisetter som med Italienerinder med Øjne som „mørke duggede Druer". Med en Kunstners Glæde nyder han i Italien af Natur og Mennesker, af Vin og Frugter. Der er et Stykke Poet i den tørre Professor, naar han for sin Ven udmaler sit Hjem ved Søerne i fredelig, snedækt Vinterstemning; ofte finder han ogsaa ypperlige Billeder for sine Tanker. „Signora Marianna er — skriver han — et sandt aandeligt Bløddyr, som det er lige saa vanskeligt at faa fast Hold paa, som det er at fange en Brændevable med en Baadshage." Et skarpt, muntert polemisk Vid glimter ofte frem i Brevene (som i Smaaskrifterne mod R. Nielsen). I Anledning af de „Batterier", som „Søren" har kørt op med i „Øjeblikket" skriver han: „Men vore Sandhedsvidner er som Sebastopol; saa længe de ikke udhungres, bryder de sig Pokker om Resten, de tier stille og fortsætter deres Studier af L'Hombre og Kapiteltakst, vor Gejstligheds gamle og og nye Testamente." Ogsaa en ivrig Politiker er Brøchner; i 1849—50 skrev han saaledes Udlandet i „Fædrelandet", og han følger

stedse som interesseret Avislæser alle den europæiske Politiks Tildragelser; den Gæsterolle, han 1854 gav i Folketinget, var ingenlunde en saa isoleret Episode i hans Liv, som man har troet.

Men naar han alligevel tidlig stillede sig uden for Livet og helt og holdent indviede sig til Grublen over Tilværelsens Grundspørgsmaal, saa var det ikke blot den indre Tankenødvendighed, der efter Bruddet med det teologiske Studium drev ham ind derpaa, men ogsaa ydre Forhold har — ser man — virket med. En arvet Brystsyge, der allerede havde bortrevet to af hans Søskende og hvis Sting han følte i Brystet, forberedte ham fra ung af paa en tidlig Død; Familieforhold havde ogsaa stillet ham forholdsløst ene i Livet; dertil kom saa, at en lille Formue som ung gjorde ham nogenlunde uathængig af Levebrødsberegning. Endelig virkede hans Slægtning: Kierkegaards Forbillede dybt ind paa ham. Som denne vilde han stille sine faa Leveaar helt „i Ideens Tjeneste"; „med lidt Energi," skriver han til en Ven, „maa man da i Løbet af et Aar kunne komme paa det Rene med sig selv og saa dø med et Smil paa Læben." Filosofien var ham da ikke et Fag som et andet, han blev Filosof i antik Forstand. Karakteristisk skriver han i Anledning af Worsaaes arkæologiske Studier: „Det er dog umuligt at sætte sig i personligt Forhold til et saadant Stof, og det er dog til syvende og sidst al Videnskabs Maal. Naar jeg skal studere, maa det dog være væsentlig for min Skyld." Han søgte i Filosofien den Befrielse og Fred, han ikke fandt i Religionen. At naa ud over alle Illusioner og frigøre sig for alle Begær, at leve helt i Ideen som det eneste evige og sande i Tilværelsen — det var, hvad han søgte i Filosofien. Hans sikre Tro paa Tilværelsens inderste Idealitet, paa „Værdiens Bestaaen" var hans optimistiske Religion. Over for en Ven, der bebrejdede ham hans mørke Livsyn, henviser han netop til denne sin dybeste Kulsviertro. Den radikale Frihedskærlighed og Demokratisme, som han havde indsuget i 1848 og — i Modsætning til sine samtidige — endnu bevarede over for Gennembruddet i 70erne, den bundede netop, som han skrev til denne Ven, deri, „at jeg har Tro til det gode i Verden, at jeg trods al Sandsynlighed ikke lader mig den Overbevisning fravriste, at det gode er det stærkeste og sejrende." Men højere end noget lyste Døden ham i Møde som den fulde Løsgørelse fra al snæver Endelighed, som den befriende Opgaaen i Ideernes Verden. Allerede som ung kommer han i Breve ofte tilbage til dette, at der ingen Grund er til at tage bedemandsagtigt paa en saa lystig Ting som Døden.

Intet var alligevel hans Natur fjernere end Kvietisme. Han var helt igennem Viljesmenneske. „Trodsig", „stolt", „paalidelig" er hans Yndlingsros i Breve. Han kæmper mod sin Sygdom, trodser Teologernes Modstand og „Ateisme"hadet, som tidlig mødte ham, stiller sin steile Foragt imod alt lavt og usselt og værger sin kritiske Forskerfrihed mod enhver Indskrænkning. Over for den vege Molbech, der svælger i Ønskernes Mulighed, henviser Brøchner til Viljen som den eneste Virkelighed, som den Staalfjeder, man har i sig og som „til Nød kan bære en Verden op"; „det er dog Viljen," skriver han „der er den magiske Magt, som holder hele vor Eksistens sammen, der gør alt, hvad den berører, uendeligt, idet den gør det til en Opgave. en Pligt, den er den „ædle Tinktur", hvorefter man ledte i Middelalderen, der forvandler det simpleste Stof til rent gediegent Guld". Han var helt Pligt- og Principmenneske. Blot man saa' hans ranke, stive Figur i den pillent ordentlige Dragt, hørte hans enstonig pertentlige Foredrag, læste hans renlig korrekte Skrift, følte man, hvor ordnet og reguleret alt i ham var under Fornuftens Bud. I stort og smaat var han den samme nøjeregnende, punktlige Samvittighedsfuldhed. „Jeg maa betragte det som en Pligt," skriver han til en Ven, „og naar det Ord „Pligt" kommer frem, saa er Dommen fældet i sidste Instans." Eller et andetsteds: „Dril mig kun med den Brøchnerske Stolthed. Brøchner véd nok, at han laboreres af denne Stolthed, men han véd ogsaa, at hvad der ser ud som Stolthed af og til kan være ubetinget Respekt for, hvad han har begrebet som sin Pligt og for hvis Skyld han ser ned paa Klogskabshensyn og desl." Følelsen af at have villet, hvad han saa' som det rette, det var den beskedent stolte Bevidsthed, som bar hans Liv og hans Forskning. „Skulde jeg," skriver han til Molbech. „tage fejl af Maalet og Vejen, ét beholder jeg saa dog, hvori man ikke kan tage fejl: det at have villet og den Idealitet, som ligger deri."

Nutiden, som ikke længer læser Brøchners Bøger, vil fra nu af altid af disse Breve kunne faa et personligt Indtryk af den Mand, som har opdraget den fri Forsknings Mænd. Og ved Vennebrevene vil Molbechs Navn være knyttet til ham, som det altid vil forblive en Ære af være bleven kaldt Ven af.

VALD. VEDEL